

Natuurstudie

Natuurverkenning 2030: focus op de provincie Antwerpen

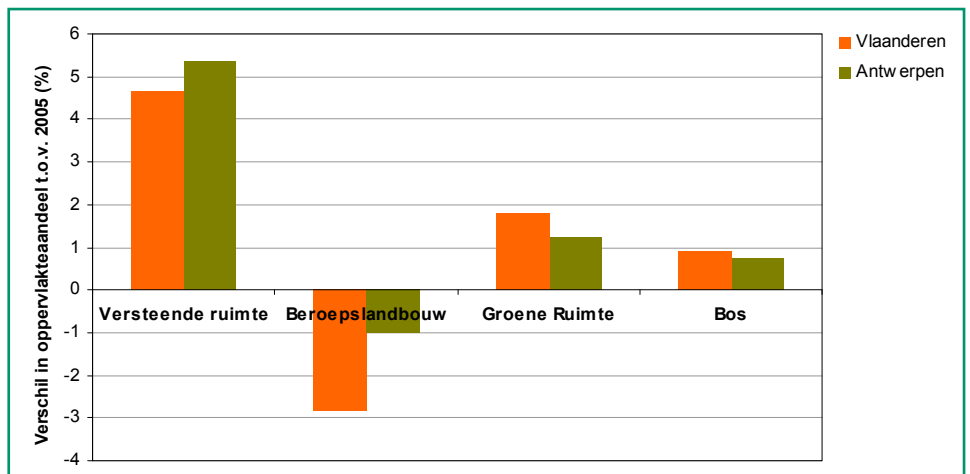
Toon Van Daele, Myriam Dumortier en Anik Schneiders
 Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), Kliniekstraat 25,
 1070 Brussel, e-mail: toon.vandaele@inbo.be

De afgelopen jaren bracht het INBO tweejaarlijks een natuurrap-
 port uit waarin de toestand van de natuur in Vlaanderen werd
 beschreven. In 2009 werd voor het eerst een toekomstverken-
 nend rapport inzake natuur uitgewerkt. De natuurverkenning
 mag geenszins als een voorspelling van de toekomst worden
 gezien. Ze beschrijft ontwikkelingen die zich in de toekomst

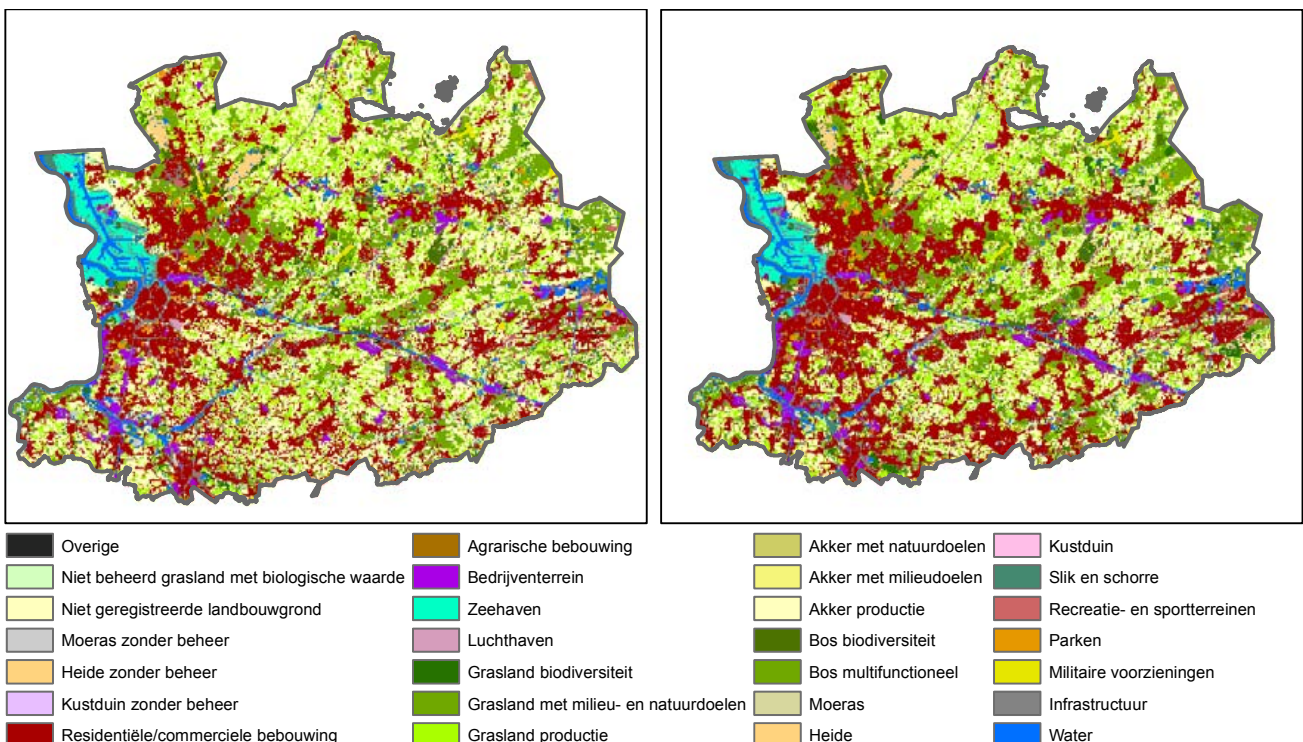
onder bepaalde omstandigheden zouden kunnen voordoen. Er wordt gekeken naar welke impact het beleid daarop heeft. Zo kan het beleid anticiperen en bijsturen. Daarmee verlegt het beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek zijn focus van een probleemgerichte naar een oplossingsgerichte benadering.

Voor de natuurverkenning 2030 werden in samenwerking met de milieuverkenning 2030 (Van Steertegem, 2009) scenario's uitgewerkt. De scenario's van de milieuverkenning spitsen zich toe op het halen van de milieudoelstellingen. In het referentiescenario wordt het huidige beleid in de toekomst aangehouden. In het scenario 'Europa' worden extra maatregelen genomen voor het behalen van de Europese milieudoelstellingen. De scenario's van de natuurverkenning bevat-

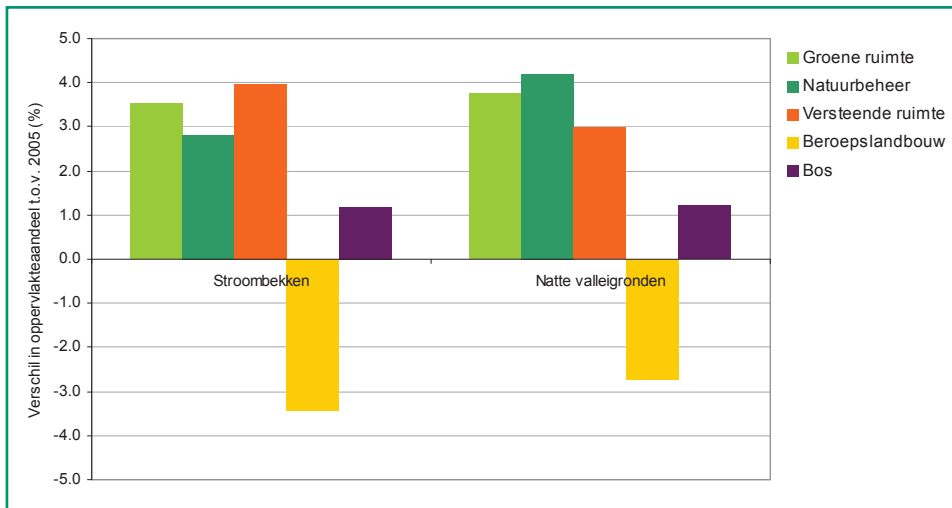
ten verschillende ruimtelijke strategieën. Het scenario 'scheiden' streeft naar een indeling van de open ruimte in grote eenheden die eerder één functie hebben. Bij het scenario 'verweven' wordt getracht om meerdere functies maximaal te combineren. Beide scenario's bevoordelen elk een ander aandeel van de biodiversiteit. Vermits het weinig waarschijnlijk is dat het aandeel van de Vlaamse begroting voor natuur zal toenemen gedurende de volgende jaren, vergelijkt de Natuurverkenning 2030 de verschillende scenario's voor het natuurbeleid bij constante budgettaire middelen.

Figuur 1: Verschillen in toe- en afname van het oppervlakteaandeel van landgebruiken in Vlaanderen en Antwerpen tussen 2005 en 2030 voor het referentiescenario.

Figuur 2: Landgebruikskaat voor de provincie Antwerpen. Links: toestand 2005, rechts: referentiescenario 2030.

Figuur 3: Toe- en afname van het oppervlakteaandeel van landgebruiken in het stroomgebied en de natte valleigronden van de Kleine Nete tussen 2005 en 2030 voor het referentiescenario.

Meer mensen en meer bebouwing

Vlaanderen is een dichtbevolkte en sterk versnipperde regio. De beschikbare ruimte voor de ontwikkeling van natuur is beperkt. Om inzicht te verwerven in het toekomstige landgebruik werden de ruimtebehoeften voor alle sectoren geïntegreerd doorgerekend in een landgebruiksmodellering (Gobin et al., 2009). Door de bevolkingstoename en de groeiende dienstensector breidt het oppervlakteaandeel versteende ruimte (bebouwing, industrie en infrastructuur) uit met ongeveer 4,5 % (figuur 1). Door de stijgende productiviteit van de landbouw neemt de ruimtebehoefte van de landbouw af. Er is een potentieel voor nieuwe ruimte voor natuur, maar de oppervlakte blijft kleiner dan wat het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen voorziet. Door de bevolkingstoename neemt de oppervlakte beschikbaar bos per inwoner zelfs af.

In de provincie Antwerpen neemt de versteende ruimte iets sneller toe dan gemiddeld in Vlaanderen. Deze groei van de versteende ruimte is op kaart ook duidelijk zichtbaar (figuur 2). Doordat in de provincie Antwerpen al relatief grote oppervlakten groene ruimte en bos aanwezig zijn nemen deze categorieën minder toe dan gemiddeld in Vlaanderen. De beroepslandbouw neemt ook minder af. De veranderingen in landgebruik zijn niet overal in het landschap hetzelfde. Zo is de extra ruimte

voor natuur in belangrijke mate te vinden in valleigebieden. De oppervlakte met natuurbeheer neemt er sterk toe en de groei van de versteende ruimte is beperkter (figuur 3).

Schuiven met ruimtelijke en functionele klemtonen

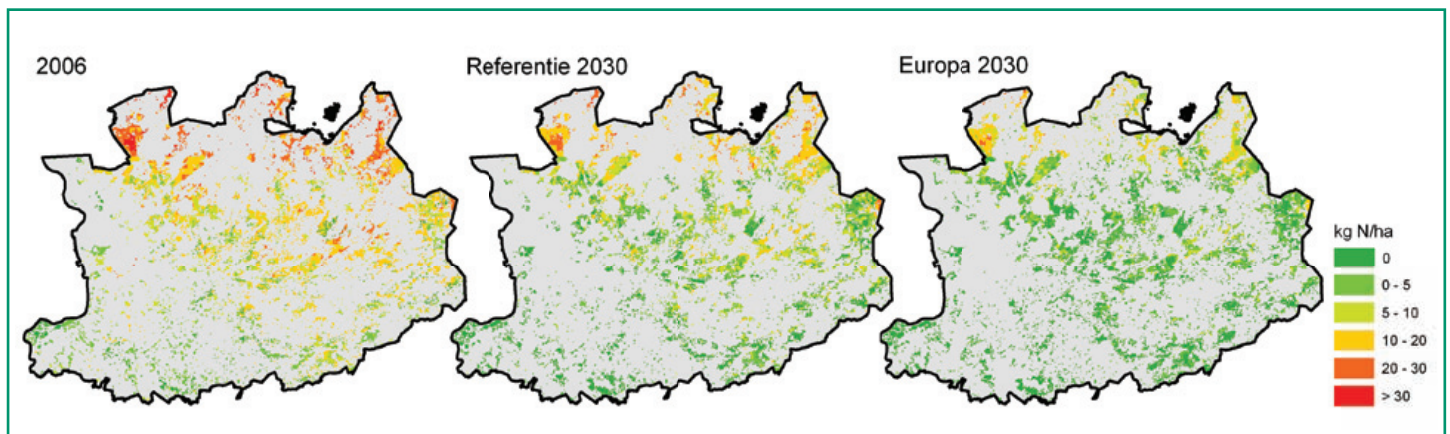
De scenario's bevoordelen elk een ander aandeel van de biodiversiteit. Voor soorten van heide en moeras en voor de gevoelige bossoorten blijkt het scenario 'scheiden' een gunstige strategie (vb. heivlinder, tapuit en kwak). Voor gevoelige soorten van grasland en akkers en voor algemene bossoorten komt het scenario 'verweven' beter uit (vb. geelgors en ortolaan). Meer middelen voor het ene betekent echter minder middelen voor het andere.

Klemtoon op de Europese Habitatrictlijn

De scenario's 'scheiden' en 'verweven' leggen de focus op de habitats van Europees belang (i.e. habitats van de Habitatrictlijn). Dit betekent meer aandacht voor bepaalde bostypen en minder voor grasland. Vlaanderen moet voor Europa immers meer bijdragen aan de instandhouding van boshabitat dan graslandhabitat. De oppervlakte met natuurbeheer is in de provincie Antwerpen aanzienlijk hoger dan gemiddeld in Vlaanderen. Door de relatief grote oppervlakte habitat van Europees belang in de provincie blijft dit verschil in de scenario's 'scheiden' en 'verweven' behouden.

Versterking van het milieubeleid

Indien de Vlaamse overheid de inspanningen voor milieu opdrijft, blijkt dat gunstig voor alle natuur. Maar zelfs bij grote extra inspanningen om de Europese milieudoelen te halen blijven de stikstofdeposities nog in een derde van de bossen en twee derde van de heidegebieden problematisch. Met name in het noorden van de provincie Antwerpen blijft de overschrijding van de kritische lasten voor vermessing in heide en bossen aanzienlijk (figuur 4).

Figuur 4: Oppervlakte bos, heide en soortenrijk grasland ingekleurd volgens de mate van overschrijding van de kritische last voor vermessing.

Variaties in het waterbeleid

De waterkwaliteit in Vlaanderen blijft systematisch verbeteren. De provincies Antwerpen en Limburg scoren het beste, zowel voor de waterkwaliteit als voor de vispopulaties. Vissen die gevoelig zijn voor verontreiniging tonen pas een duidelijk herstel bij grote extra inspanningen om de Europese milieudoelen te halen én bij volledige ontsnippering van hun leefgebied. Als het milieubeleid overal gedeeltelijk wordt versterkt, levert dat weinig meerwaarde op voor die soorten. Het is dus gunstiger om gebiedsgericht (bv. enkele deelbekkens) versneld een goede waterkwaliteit én ontsnippering te realiseren in functie van gevoelige populaties, en voorlopig minder in te zetten op de overige waterlopen. Een budgetverschuiving van waterzuivering naar ontsnipperingsprojecten zou de efficiëntie van het herstel kunnen verhogen.

Klimaatverandering

Vlaanderen kan tegen 2100 in de winter tot 4,4 °C en in de zomer tot 7,2 °C warmer worden (Demarée et al., 2009). Dat betekent dat meer warmteminnende plant- en diersoorten zich zullen kunnen vestigen, op voorwaarde dat ze kunnen migreren en een gepast leefgebied vinden. Tegelijkertijd verliest Vlaanderen soorten waarvoor het te warm wordt. De neerslag neemt eerder toe in de winter en af in de zomer. In valleigebieden die voldoende gebufferd worden door de aanvoer van grondwater kunnen de netto effecten worden beperkt.

De resultaten van de **natuurverkenning 2030** zijn te raadplegen op de website www.natuurverkenning.be. Via een interactieve webtool kunnen de indicatoren voor alle scenario's uit het rapport in kaart- en tabelvorm worden weergegeven. De teksten van het rapport en de begeleidende achtergrondrapporten van de natuurverkenning 2030 zijn online beschikbaar op de website www.nara.be.

Literatuur

Demarée G., Baguis P., Debontridder L., Deckmyn A., Pinnock S., Roulin E., Willems P., Ntegeka V., Kattenberg A., Bakker A., Bessembinder J., Lenderink G., Beersma J. 2009: Eindverslag studieopdracht "Berekening van klimaatscenario's voor Vlaanderen" uitgevoerd door KMI, KNMI, KUL. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), Brussel, INBO.R.2009.48.

- Dumortier M., De Bruyn L., Hens M., Peymen J., Schneiders A., Van Daele T., Van Reeth W. (Ed.), 2009: Natuurrapport Vlaanderen 2009. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2009(7). INBO: Brussel. ISBN 978-904030301-2. 221 p.
- Gobin A., Uljee I., Van Esch L., Engelen G., de Kok J., van der Kwast H., Hens M., Van Daele T., Peymen J., Van Reeth W., Overloop S., Maes F., 2009: Landgebruik in Vlaanderen. Wetenschappelijk rapport, MIRA 2009, NARA 2009, VMM/INBO, INBO.R.2009.20.
- Van Steertegem M. (eindred.), 2009: Milieuverkenning 2030. Milieurapport Vlaanderen, VMM, Aalst.

Bescherming van natuurwaarden in de provincie Antwerpen

Lon Lommaert, Steven De Saeger en Carine Wils
 Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO),
 Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, e-mail: lon.lommaert@inbo.be

In deze bijdrage worden de ruimtelijke spreiding en het beschermingsstatuut besproken van enkele natuurtypen die typisch zijn voor de provincie Antwerpen.

Methodologie

Voor de bepaling van het natuurtype werd de typologie van de Biologische Waarderingskaart (BWK) genomen. Deze voor Vlaanderen gebiedsdekkende informatielaag is momenteel beschikbaar in een recente versie 2.2. (De Saeger et al. 2010 en kadertekst).

Op basis van de Antwerpse prioritaire soorten en van een aantal vegetatietypen waarvoor de provincie Antwerpen een aanzienlijke bijdrage levert, worden in deze bijdrage volgende natuurtypen behandeld:

- heidelandschap met
 - landduinen met pioniervegetatie
 - droge heide
 - natte heide
 - vergraste heide
 - heischraal grasland
- vennen en mesotrofe plassen
- open moeras
- vallei- en moerasbos
- eiken- en beukenbossen
- bestanden van grove den

Rechtszekerheid voor natuur bestaat in verschillende vormen. Hier wordt een opdeling in 4 categorieën gehanteerd: al dan niet planologisch groengebied in combinatie met al dan niet Speciale Beschermingszone (SBZ). Op militaire domeinen worden de natuurwaarden veilig gesteld via een protocol tussen de militaire overheid en het Agentschap voor Natuur en Bos. Voor de eenvoud werd hier geen aparte categorie gemaakt maar wordt het protocol aanzien als een planologische